

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevare vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORENING & MUSEUM

Nr. 1 2015

DET ÅBNE LAND

Helsingør Kommune er stadig beriget af et vidunder-skønt kulturlandskab, om end det er stedse mere og mere truet. Nok har vi museumslovens, tidligere her i bladet omtalte kapitel 8, der sikrer at væsentlige kultur-værdier skal bevares for eftertiden, men det er i sagens natur vanskeligt at sikre de større helheder, uagtet hvor meget man vifter med museumslovens papirer, og natur- og kulturfredninger af større områder volder naturligvis også vanskeligheder, fordi der er så mange interesser, der skal tilgodeses. Fredningen af den gamle købstadskommunes sidste landbrugsareal (den grønne vestkile) med nogle stadig bevarede landbrugsejendomme mellem Klostermosevej og Teglstrup Hegn kom i stand efter hård kamp mellem kommunen, en enkelt grundejer og naturfredningsforeningen, men stadig er arealet ikke helt sikret, da det ligger i færgvejskorridoren, hvis endelige fremtid først forventes afklaret i løbet af 2016. Senest er der stor uenighed om Danmarks Naturfredningsforenings ønske om en fredning af det 270 hektar store og helt enestående natur- og kulturlandskab omkring den udtørrede Keldsø vest for Havreholm, som foreningen rettelig opfatter som »et større sammenhængende uforstyrret landskab. Det er en stor kvalitet, da åbne landskaber ofte fremtræder fragmenteret af bebyggelser og infrastruktur, som større vejanlæg, elmaster og andre tekniske anlæg, der kan forstyrre landskabsoplevelsen. Det åbne ådals- og sølandskab ved Keldsø danner en naturmæssig og landskabelig kontrast til de omgivende højere beliggende skovlandskaber og tørre hede- og overdrevslandskaber«.

Set med kulturhistorikerens øjne, er der ingen tvivl om, at området bør sikres mod ødelæggelse, hvis vor kommunes kultur- og naturværdier skal leve op til politikernes ønske om turisme som væsentlig indtægtskilde. Så nytter det jo ikke noget, at en kommende »nationalpark« stille og roligt mister sit grundlag. **LBM**

Forsidebilledet

Golfbaner er særdeles populære i vore dage, og selv om der af golfbanearkitekterne i høj grad tages hensyn til den landskabelige skønhed, der jo er en del af golfspillet's herligheder; er de mange anlæg sket på bekostning af det svindende landbrug. Golfbanen ved Botterup optager et ganske stort areal, men heldigvis kan man stadig fra Botterupvej nyde et skønt syn som dette ned over Botterups markjorder til Klosteris Hegn. Fotografi: Lars Bjørn Madsen 2015.

FORENING & MUSEUM

Lars Bjørn Madsen (ansv.)
Torben Bill-Jessen
Eva Arnsfelt Kristensen
Maibrith Bager
Erik Trolle

Tryk: Nofoprint, Helsingør
Lay-out: Lars Bjørn Madsen 2015

Forening & Museum

er et medlemsblad for Helsingør Museumsforening og udkommer med 4 numre om året i februar, maj, august og november. Stof til bladet indsendes til (lbm64@helsingor.dk) eller pr. brev til Helsingør Bymuseum, Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør. tlf: 4928 1800.

Helsingør Museumsforening

Formand: Torben Bill-Jessen
Næstformand: Tom Sinding
Kasserer: Flemming Jensen
Bent Jensen
Ingrid Dora Jarnbjer
Mogens Elchendorv
Elisabeth Thorsen
Eva Arnsfelt Kristensen
John Zilmer

www.helsingormuseumsforening.dk

Nye medlemmer

kan indmelde sig ved henvendelse til administrationen på Helsingør Bymuseum (Mai Larsen-Jensen) Tlf: 4928 1800

Hamlet og Ophelia

Helsingør har været Hamlets by, lige siden Shakespeare skrev sit berømte skuespil omkring 1600. Tragedien, »Hamlet, Prince of Denmark«, blev publiceret i 1604, og snart skulle Helsingør blive kendt som stedet, hvor Hamlet og Polonius' datter Ophelia udfoldede sig i Shakespeares tragedie. Man glemte hurtigt, at Saxos oprindelige hævdingesøn, Hamlet (Amled), ikke hørte hjemme her, men derimod i Jylland. At Shakespeare gav sin Hamlet-figur domicil på Kronborg, kan skyldes hans kendskab til sundtoldsbyen via de mange engelske og skotske musikanter, der i 1570-80'erne kom hertil for at underholde den danske konge, Frederik den Anden og hans hof med deres musik. Mange af musikanterne har utvivlsomt boet på Kronborg, og ellers rundt omkring i byen, og mange af dem har været kendte af Shakespeare, men om han ligefrem har besøgt dem i Helsingør, ved vi ikke. Det er fristende at tro, at han ikke har været her og dermed aldrig set Kronborg, hvis navn ikke nævnes nogetsteds i hans skuespil. Han har næppe heller forestillet sig et yndefuldt renæssanceslot som Frederik den Andens Kronborg, men snarere et bygningsværk, der i sin middelalderlige og mere afvisende, borgagtige fremtoning har mindet om Erik af Pommerns slot, Krogen. På det tidspunkt har Shakespeare imidlertid ikke gæstet sundtoldsbyen.

af Lars Bjørn Madsen

Uagtet dette har der været gode grunde til at udnytte Shakespeares berømmelse ved at markedsføre Helsingør som Hamlets by, hvilket især tog fart fra slutningen af det 18. århundrede, synliggjort ved etableringen af »Hamlets

Grav« på en oldtidsgravhøj på toppen af kystskrænten i den nordlige ende af Marienlysts nye romantiske haveanlæg. Det er imidlertid ikke historien om Hamlets Grav eller om Rudolph Tegnens et halvandet århundrede senere udførte figurer af Shakespeare himself, Hamlet og Ophelia til markedsføringen af Helsingørs nye Hamlet- og Bymuseum, der her skal fortælles. Det er heller ikke historien om den sene sundtoldstids dampskibe, Hamlet og Ophelia, der sejlede i fast rutefart mellem København og Helsingør. Ej heller er det historien om de firmaer i byen, der navngav sig efter Shakespeares figurer: Hamlets Cycle- og Cigarudsalg i Stengade 44, Hotel Prins Hamlet ved havnen, mineralvandsfabrikken »Hamlets Kilden«, på I.L. Tvedesvej, fabrikken Hamlet, der fremstillede tønder, fustager og andet bødkerarbejde eller gæstgiveriet Ophelia i Stengade 30. Det er derimod historien om Wiibroes Hamlet og Ophelia.

Wiibroes Bryggeri forsøgte sig allerede i 1909 med en »Hamlet Beer«, der var beregnet til eksportmarkedet, muligvis Dansk

Vestindi- en. De eneste oplysninger, vi har om dette øl, er to etiketter (den ene vist herover), der er klistret ind i en protokol, som bryggeriet benyttede til notater om produktion og salg af forskellige ølsorter i perioden 1896-1917. Om de daterede etiketter (september 1909) blot er prøvetryk fra Bording i København, eller om de vitterlig har været sat i produktion, ved vi ikke, da hverken bryggeriets forhandlingsprotokoller, regnskaber eller andre arkivalier fortæller noget om en Hamlet Beer. Ved siden af de to etiketter er klæbet en halsetiket med teksten »J.E. Kuntz. Sole agent for St. Thomas«, der meget vel kan have hørt til Hamlet-etiketterne, og det kunne friste til at tro, at der i det mindste er truffet aftale med dette og måske andre firmaer om

Annonce for Extra Beer i Ekstrabladet marts 1956. Navne-ligheden med avisen har næppe været tilsigtet!!

at aftage produktet. I protokollen på en side nær etiketterne findes der nogle kalkulationer, der skal vise om »der er Fortjeneste ved at exportere Øl«. Her går man ud fra en kasse af størrelse 87 x 45 x 36 cm, der med 48 helflasker vejer 82 kg. Kasserne skal fragtes til Rotterdam og derfra videre til St. Thomas og synes at skulle koste 15 kr., hvilket er en ganske pæn sum på det tidspunkt. Noter er jo noter for de indviede og derfor vanskelige umiddelbart at forstå entydigt, ligesom det ikke fremgår, om bryggeriet vitterlig har eksporteret disse »Hamlet Beer«, eller om det kun er blevet ved drømmen.

Hamlet lanceres i 1958

Wiibroes næste forsøg på lanceringen af en Hamlet-øl skete i 1958, og den gang med stor succes. Historien begynder for så vidt allerede i 1952, hvor bryggeriet havde relanceret sit populære Münchener pilsenerbryg, en mørk bayersk øltype, der på sin vis var en forædling af bryggeriets gode gamle lagerøl. Pilsenerbrygget blev hurtigt udsolgt, hvilket gav bryggeriet mod på at fremstille en helt ny type pilsenerbryg, der var en lys overgæret øltype, og i de fleste henseender lettere end Münchener på nær alkoholprocenten, nemlig 7,5 volumen eller 6 vægt. Wiibroes lyse pilsenerbryg blev lanceret i 1955 og blev hurtigt en lignende succes, hvorfor bryggeriet samme år be-

sluttede at fremstille en helårsøl, om man så må sige, af en lys lignende type, da udviklingen i almindelighed gik mod lysere, mere lette ølsorter. Det nye luksusøl blev kaldt Extra Beer, og med sit fremtrædende W på den grå, tøndeformede etiket, blev øllet hurtigt kaldt »Folkevognen«. »Den nye Wiibroe Extra Beer rykker frem«, skrev bryggeriet i annoncerne, og det gjorde den vittelig. Dermed var Extra Beer samtidig et spændende eksperiment for bryggeriet, og man vurderede, at det måske var fordelagtigt at distancere helårsøllet mere fra det lyse pilsbryg ved at gøre det endnu lysere og lettere – dog ikke i alkoholstyrken. Resultatet blev Wiibroes nye Hamlet Beer, der dermed skulle afløse Extra Beer. Det var en godt forgæret og vellagret øltype, mindre sød end pilsbrygget og indbrygget på 15,5% ekstrakt og indeholdende 7,5 volumenprocent alkohol.

At Wiibroe valgte at kalde sit nye øl for Hamlet, kan man måske ikke undre sig over, men der var alligevel en grund til at netop dette øl fik navnet. I juni 1958 skulle helsingoranerne nemlig præsenteres for Helsingørs nye pigegarde, som ikke mindst bryggeriets ejer og direktør, Karina Parkov, havde taget initiativet til og medfinansieret. Garden var en del af Helsingør Turistforenings virke, og mange havde tænkt, at den nye pigegarde skulle kaldes for »Opheliagarden«. Berlingske Aftenavis kunne berette, at »mens garden bliver klædt i blå marinejakke og plisseret nederdel, vil et par af pigerne blive klædt som Hamlet og Ophelia. Med 60 piger vil garden få premiere ved en byfest i Helsingør i dagene 27-

29. juni«. Garden fik dog ikke navn efter Ophelia, men blev slet og ret kaldt Helsingør Pigegarde. Men så kunne Wiibroe da kalde sit nye, lidt mere maskuline bryg for Hamlet.

Den 24. september 1958 kunne Ekstrabladet meddele, at »Hamlet-øl får fødselsdagspremiere«. Førnævnte Karina Parkov, der var enke efter direktør Knud Parkov, kunne nemlig fejre sin 60-års fødselsdag om fredagen den 26. september, og det var en glimrende anledning for bryggeriet til at lancere sit nye produkt. Ekstrabladet havde erfaret, at den lyse kraftige ølsort »i sin udstyrelse og smag skal være saa fremragende, at den fremtidig menes at ville kappes med Shakespeares »Hamlet« om at gøre Elsinore verdensberømt«. Avisen kunne dog samtidig røbe, at helsingoranerne ikke ville være de første, der skulle stifte bekendtskab med det nye spændende produkt, idet bryggeriets direktør I.C. Hans-

fort »har de allerførste flasker med i kufferten, naar han i nat flyver med SAS til New York for en tre ugers forretningsrejse tværs gennem Staterne med hjemflyvning ad Polar-Ruten.«

Præsentationen af Hamlet, lørdag den 27. september, samlede det meste af den danske verdenspresse, måske fordi fredagens fødselar, der var landskendt for sit tidligere virke som skuespillerinde, naturligvis også var til stede. Helsingør Dagblad skrev: »Wiibroes Bryggerier lancerede i lørdags en ny øl, Hamlet Beer, i stedet for den såkaldte »Folkevogn«. Hamlet-øllet er bryggeriets stærkeste øl. Etiketten er blifangende med den stærke røde farve, den er tegnet i, og man får rigtig indtrykket af, at det er Wiibroes kraftigste og fornemste festdrik.« Roskilde Social Demokrat var ligeså begejstret, men formanede at »der er altså god grund til at tage sig i vare, for man mærker egentlig ikke, hvor stærkt øllet er. Det har en fin blød og rund smag, men det slår altså hårdt og bør nydes med måde!« Børsens anmelder undrede sig i sin begejstring over, at »man ikke for længst har fundet på dette navn!«.

Også menigmand fra nær og fjern begejstredes over Wiibroes Hamlet. En dame fra Ängelholm i Sverige skrev således til bryggeriet: »Kun disse linier for at sige Dem tak for Deres dejlige nye øl, Hamlet. Jeg købte et par flasker i Helsingør i lørdags og blev vældig begejstret for det. Jeg har aldrig før kunnet smage forskel på øl, men Hamlet er noget helt for sig selv. Jeg skal aldrig drikke andet. Endnu engang tak, og held og lykke med Hamlet.«

Med Hamlet-øllets bragende succes, der bl.a. betød en så stor produktion, at bryggeriet ikke behøvede at afskedige arbejdere udenfor sæsonen, opstod snart spørgsmålet om, hvad der ville blive det næste fra bryggeriet. Blandt de mange breve, bryggeriet modtog fra begejstrede Hamlet-drikkere, var der nemlig også et brev fra en, der spurgte »om der ikke også kommer en Ophelia, da Hamlet ikke bør stå alene.«

Også Frederiksborg Amts Avis spurgte: »Skal Hamlet have sin Ophelia?«. Nord-sjælland havde også haft denne tanke og gættede forsigtigt på, at det i givet fald ville blive »en let dame-øl«. Wiibroes Bryggeri holdt dog kortene tæt på kroppen, men kunne dog røbe, at man havde sikret sig indregistrering af begge navnene. I reklamerne for Hamlet (gengivet side 5) så man dog længe hånden fra en mand og en kvinde med et skummende slankt glas i ærbødig skål for Hamlet og med teksten »han, hun og Hamlet«, så Ophelia syntes ikke just lige at være på trapperne.

Hamlet får sin Ophelia

Der gik da også nogle år før Hamlet endelig fik sin Ophelia. Den 26. juni 1961 skete det! Sjællands Posten fortæller: »Et fugtigt møde førte i går et verdensberømt par sammen i Helsingør. Hamlet fik sin Ophelia, og det var det lokale bryggeri, der var mester herfor. Stærke Hamlet har længe stået alene på festbordet i mange hjem, og

damerne omkring bordet her længtes efter noget sødere, og nu har bryggeren på Wiibroe altså brygget sødt øl. Hun hedder Ophelia, er slank og smagfuld i påklædning og indhold. Hun er en knap så gæret som Hamlet, hun er en rigtig dameøl. Men pas på. Hun har sex procents styrke! Som Hamlet siger: At være eller ikke være – two beer or not two beer.«

Bryggeriet havde denne gang valgt at præsentere sit nye øl på mere utraditionel vis. Nok havde der været prøvsmagning for pressen og andet godtfolk i bryggeriets receptionslokaler, men om aftenen flyttede bryggeriet begivenheden til Helsingør Roklub. Wiibroe havde nemlig givet et klækkeligt tilskud til klubbens nye kostbare langtursbåd, der naturligvis skulle have navnet Ophelia. Wiibroes Hamlet var nemlig ikke den eneste, der søgte mage. Det gjorde roklubbens gamle båd, Hamlet også. Wiibroes direktør, I.C. Hansfort havde fået sin hustru til at navngive båden, og festligheden afsluttedes med en middag i roklubben, hvor deltagerne fik æren af at være blandt de første, der smagte bryggeriets nye øl.

Også i Frederikssund fik man forsmag på de gyldne dråber. Her, i den yderste ende af det senere »Wiibroe Amt«, var de berømte

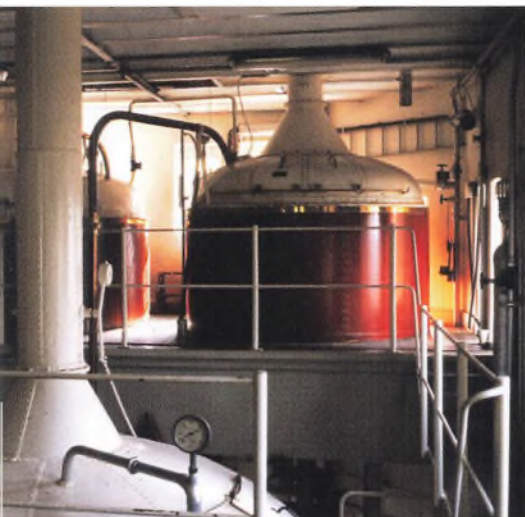

vikinger i gang med formanden, Per Buckhøis forestilling »Sagnet om Amled«. Ganske vist var Amled, som indledningsvis nævnt, Saxos figur, men det betød mindre i dagens gode anledning. Byens depejter, Knud Hansen, ankom i en pause i festspillet med et helt vognlæs øl. Vikingerne og skjoldmøerne med hovedpersonerne Jane Larsen og Ole Kortzau-Hansen i spidsen satte, efter hvad Sjællands Posten erfarede, straks smag på Ophelia og gav hende det blå stempel.

For første gang havde et bryggeri angiveligt lanceret »øl i par«, og det var i høj grad medvirkende til at skabe usædvanlig stor opmærksomhed om produkterne. Amagerbladet mente berettiget, at »det nye par, Hamlet og Ophelia, vil uden tvivl blive en god turistreklame for Danmark«. Bryggeriet selv var da heller ikke i tvivl om, »at denne idé, som er uden sidestykke i luksusøllens historie, vil slå an, og damerne vil sikkert finde mange morsomme måder at udnytte idéen på, når de arrangerer et festligt bord«.

»Amled med Ophelia«, kaldte Frederiksborg Amts Avis den 30. juni 1961 sit fotografi fra præsentationen af det nye øl i Frederikssund.

Fremstillingen af Hamlet og Ophelia

Den 20. juli 1961 havde byens navnkundige journalist og redaktør, Birger Mikkelsen, også kaldet Mik, valgt at skrive lidt til Helsingør Dagblad om fremstillingen af Hamlet og Ophelia på Wiibroes Bryggeri. Mik satte stor pris på Wiibroe, hvilket hans korpus absolut ikke lod skjule, og han indledte naturligt sin artikel med følgende lovprisning: »Øl er hverdagsnært og saligt forfriskende, når man hælder det af duggede flasker en hed sommerdag, og det er festligt og vidunderligt, når man løfter sit glas »Hamlet« fra festens hvide dug mod den fortryllende naboerskes ravgyldne »Ophelia«.

»Hamlet og Ophelias levnedsløb begynder i Wiibroes bryghus – det ældste og traditionsrigeste af virksomhedens huse. Overfor ligger humlelageret, hvor ballerne med den tørrede vare fylder de store rum. Luften er fyldt af humlens syrlige, friske duft.

Wiibroes bryggeri på hjørnet af Hestemøllestræde og Sophie Brahesgade var et hyggeligt sted med et mylder af bygninger og krinkelkroge. Øverst ses brygkædlerne i østenden af det gamle bryghus i Hestemøllestræde, og nederst t.h. laboratoriet i Sophie Brahesgade. Fotografier: Lars Bjørn Madsen 1985.

Wiibroes humle kommer fra selve øllets hjemland, Bayern. Hallertau hedder fabrikkationsstedet. Malten, den spirede byg, som er øllets anden hovedbestanddel, køber bryggeriet nu færdig. I bryghuset udtrækkes i store kar de ædleste bestanddele af malten, mens restproduktet, masken, sies fra og sælges til kreaturfoder. I maltudtrækket blandes humlen, der skal give smag og lugt; de to ting koges sammen, og derpå sies der endnu en gang. Så er »urten« fremstillet – den væske, der ved gæring skal blive til øl.

Hos Wiibroe foregår hele denne proces i det gamle fædede bryghus ud mod Hestemøllestræde. Her, i den østlige ende af bygningen, står de store kedler, der i et halvt århundrede har leveret øl til Helsingør og det ganske land. De mange kobberhaner og messingrør skinner i dag som dengang, takket være flittig pudsning.

Fra det gamle bryghus' knirkende korridorer og hyggelige interiører fra en svunden tid, går urtens vej over til gæring i kælderen i bryggeriets nyere bygning. Her arbejdes der mellem skinnende fliser og rustfrie stålkar. Denne del af ølfremstillingen overvåges nemlig med største omhu, og alene den kølige – i hvert fald om sommeren behagelige – temperatur i kældrene er videnskabeligt bestemt. Det er jo gæren, der omdanner malt- og humleudtrækket til øl. Og denne gær, dette mylder af levende organismer, kræver en ganske særlig behandling. Alle Wiibroes millioner af pilsnere »nedstammer« i virkeligheden fra én eneste mi-

I Wiibroes laboratorium er den konne laborant her i ferd med at kontrollere Ophelia-øllet en sidste gang inden helsingoranerinderne får lov til at nyde de gyldne dråber. Fotografi: Arne Magnussen 1961.

kroskopisk gærcele. Denne celle lever i stadig bedste velgående på et laboratorium i København, hvorfra man med mellemrum sender en flaske »afkom« til Helsingør. På Wiibroes formeres gæren først op, så der er nok til at bringe en øltank i gæring. Når denne proces er overstået, har gæren yderligere formeret sig, og snart har man for meget. Gæren kan dog sælges til brug som afmagringsmiddel, komad eller til fremstilling af bouillon-terninger.

Efter at gæringen er sluttet, går øllet til lagring i de ni lagerkældre med tilsammen 134 tanke. I en af disse mange tanke er der f.eks. plads til 350 hektoliter øl – eller 1000.000 pilsnere. Den fulde kapacitet nåede bryggeriet fornylig, da man kunne slutte den store udvidelse, der bl.a. bragte den årlige produktion op med 10 millioner flasker øl til 30 millioner flasker. Denne udvidelse gav yderligere plads i produktionsprogrammet, og dermed muliggjordes også »Ophelia«.

Efter en tids ophold i lagertankene, hvor der samtidig sker en eftergæring – Ophelia og Hamlet skal ligge fire måneder i kældrene – er øllet klart til aftapning. Forinden filtreres det dog i meterlange apparater, der rummer pressede bomuldsplader, og så går turen til tappehallen.

At betragte arbejdet i Wiibroes tappehal er faktisk mere spændende end at se det flotteste modeltog i funktion. Flaskerne vander afsted i lange, grønne rækker, mødes, skilles, passerer sælsomme apparater og forlader endelig tappehallen, pakket i kasser som færdige Hamlet'er og Opheliaer. Tapningen sker med en hastighed af 12.000 flasker i timen, 100.000 om dagen. Undervejs sker der meget. Snavsede flasker kommer med elevator fra de underliggende etager og renses i sodalud, skylles og efterses ved gennemlysning. I et særligt apparat fyldes øllet på under tryk af hensyn til kulsyren, og i et andet klemmes kapslen på plads. Derpå får flaskerne en timelang tur gennem det mægtige pasteuriseringsapparat, og til sidst sættes etiketter og guldhatte på, og øllet er færdigt.

Udenfor samlebandet sker der andre ting. I Wiibroes laboratorium følges således til stadighed øllet og dets bestanddele. Med videnskabelig nøjagtighed bestemmes ingredienser, klarhed, alkoholprocent og meget mere. Og et andet sted på bryggeriet smager man på øllet. Ligesom i alle andre industrier skal man naturligvis sammenligne med konkurrenternes produkter, og det sker ved at særlige »prøvepersoner« i dertil indrettede båse får lov at drikke unavngivne ølsorter af brune glas. Derefter skal der gives karakterer for smag og vellugt. Og naturligvis kommer Wiibroes hver gang højest.«

Intet under, at Hamlet og Ophelia fik en sølvmedaille hver på »Europa Beer Olympics« i 1962 i Bruxelles.

En underjordisk kraftkilde

af Peter Sandholt

Mange vil sikkert spørge sig selv om, hvorfor der nu står en skorsten midt i skoven tæt på Hammermøllen. Derfor vil jeg i denne artikel gøre rede for baggrunden for disse skorstene, som der stadigvæk findes en af foruden denne nye ved Hammermøllen. Fænomenet er ikke en skorsten, men simpelthen et udluftningsrør/ ekspansionsrør til en nedgravet vandledning, som har indgået i Hellebæk Klædefabriks industrianlæg.

Ekspansionsrøret her er en gave fra Naturstyrelsen til Hellebæk-Aalsgaard Egnshistoriske Forening i anledning af Hammermøllens 250-års jubilæum i 2015. Røret, der blev afsløret den 14. december 2015, erstatter et tidligere slankt rør som var skjult af en trækasse. Fotografi: Peter Sandholt.

Hammermøllen var allerede holdt op med at hamre i 1870 da Kronborg Geværfabrik lukkede. Samme år blev bygninger og vandrettigheder købt af jægermester Saxtorph. Ca. 80 tdr. land blev af det Schimmelmannske Fideikommis solgt til jægermesteren. Tanken var at indrette en tekstilfabrik i den nedlagte Remingtonfabrik ved Bondedam, drevet af vandkraft fra søerne. Grundet manglende likviditet solgte jægermesteren sin ide og ny erhvervelse til et konsortium af pengestærke mænd med interesse for tekstilproduktion. Pladsforholdene i den tidligere Remingtonfabrik var ikke ideelle, og en ny fabrik måtte opføres ved stranden. Dette krævede kapital, og i 1873 lykkedes det at få stiftet Aktieselskabet Hellebæk Klæde- & Tæppefabrik.

Den nye fabriksbygning stod allerede klar i 1874. Som drivkraft havde man købt en dampmaskine på 25 hestekræfter. Tanken var, at man senere skulle supplere dampkraften med en vandturbine. Vandet var midlertidig ikke gratis, det skulle hentes helt oppe fra Bondedam, som fik vand fra områdets øvrige søer og damme. Det krævede at stigborde og grøfter blev holdt rene, og det krævede en helt ny rørledning

mellem Hammerdam og Klædefabrikken ved stranden, en strækning på ca. 560 meter med et fald på ca. 14 meter. Et stort og dyrt anlægsarbejde når man tænker på at rørene skulle nedgraves i ca. 2 meters dybde, og at arbejdet blev udført med skovl og spade. På grund af de høje jernpriser var en del af ledningen blevet udført med lerrør, men allerede 2 år efter trængte rørledningen til et kraftigt eftersyn, da mange af lerrørene var utætte.

Fra 1875 arbejdede fabrikken ved stranden på fuld kraft, og fra 1876 blev der i Remingtonfabrikken installeret 50 vævestole til fremstilling af bomuldsvarer. Da man nu havde to fabrikker i gang, skiftede aktieselskabet navn til Hellebæk Fabriker. Fabrikken ved Bondedam fik navnet Bomuldsfabrikken, og som drivkraft havde man en dampmaskine og en vandturbine, begge på 8 hestekræfter. Senere i 1896 kom en tilbygning til for at effektivisere turbinekraften.

FORENINGS

Februar Marts April 2016

nyt

Indkaldelse til ordinær og ekstraordinær generalforsamling 2016

- onsdag den 16. marts kl. 1900
i Smedenes hus, Strandgade 46

Sidste år kom der så mange til generalforsamlingen, at det kneb med pladserne, flere måtte stå op. Derfor vil vi i år forlægge generalforsamlingen fra Skibsklarergården til Smedenes hus, hvor vi normalt holder vore foredrag. Vi håber naturligvis, at rigtig mange møder op og giver deres mening til kende.

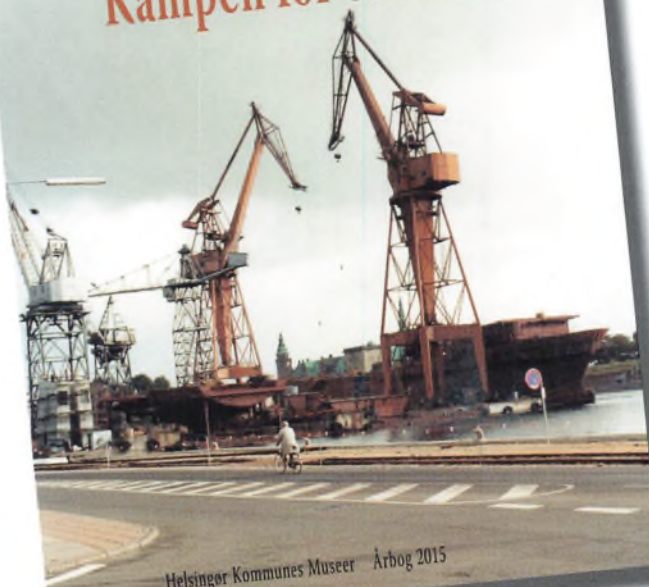
Det er i år særligt vigtigt, da vi fra bestyrelsen ønsker en kontingentreform, som tidligere er beskrevet i foreningsbladet. Vores foreningslove er forældede og skal revideres. Vores bankforbindelse har forlangt, at det mere tydeligt fremgår af foreningens love, hvordan ejerskabet fungerer. Da vi må se i øjnene, at det kan være svært ved denne generalforsamling at mønstre de $\frac{3}{4}$ dele af foreningens medlemmer, der kræves for at få vedtaget lovændringerne, indkaldes der derfor til en ekstraordinær generalforsamling, der afholdes umiddelbart efter afslutningen af den ordinære generalforsamlingen.

Derfor mød op i din forening!

Bente Thomsen der er aktuel med bogen "Esrum's døtre" vil efter generalforsamlingen holde et kortere oplæg om Helsingørs Klostre.

H.J. Esmann Olesen

Kampen for et værft

Årbogen er klar til uddeling til vore medlemmer på generalforsamlingen

Helsingør Kommunes Museers årbog vil denne gang handle om værftet, hvis historie som bekendt bliver fortalt endnu mere spændende og levende på det nylig udvidede Værftsmuseum. Det har derfor været naturligt at benytte lejligheden til at lade årbogen være en skildring af »kampen for et værft«, skrevet af tidligere, nu afdøde direktør for værftet, H.J. Esmann Olesen. Årbogen er redigeret af redaktør Bent Jørgensen, der har et indgående kendskab til værftets historie.

Turen til Hamburg (se omtalen i Forening & Museum nr. 4 2015 eller på hjemmesiden) er udsolgt. Vi opretter en venteliste, om der skulle være nogle der melder fra, hvilket vil give de første på ventelisten en mulighed for at komme med. Ønsker du at stå på en sådan, kontakt da Elisabeth Thorsen: telefon 49217808 eller e-mail: elisabeth.p4@gmail.com.

Kommende foredrag

Lørdag 27. februar 2016

Thorbjørn Thaarup: Nederlænderne i Øresund
o. 1560–1690

De Forenede Nederlande var fra midten af 1500-tallet til først i 1700-tallet den dominerende maritime magt i Europa. Både politisk, økonomisk og teknologisk rakte deres indflydelse mod Norden. Fra dansk side importerede man viden fra den store handelspartner mod sydvest. Men hvordan og hvor meget påvirkede denne import det danske samfund?

Helsingør var i nederlændernes storhedstid Danmarks hoveddør. Det var her skibene, varerne og søfolkene først mødte Danmark, og det føles naturligt netop i Helsingør at diskutere hvilke varige teknologier nederlænderne efterlod sig. Vi møder kongen, kartografen, fyrbyggeren, tolderen og mange andre personer, der på hver deres måde havde med nederlænderne at gøre og på hver deres måde kæmpede med dem og mod dem.

Thorbjørn Thaarup er historiker og geograf samt inspektør på M/S Museet for Søfart.

Lørdag den 2. april 2016

Iben Vyff: Olga Eggers – fra Socialdemokrat til nazist og antisemit.

Iben Vyff er museumsinspektør og formidlingsleder ved Helsingør Kommunes Museer. Tidligere ansat ved RUC med hovedforskningsområderne: Historie, samfundsforhold, Danmark i 50'erne, danske nazister, og mellemkrigstiden

Den danske forfatter og journalist Olga Eggers (1875-1945) levede et liv, der på alle måder var bemærkelsesværdigt. Til hendes livshistorie hører på den ene side et omfattende forfatterskab med tætte forbindelser til Thit Jensen og Georg Brandes og en kamp mod de uretfærdigheder, der i hendes øjne ramte arbejdsløse, kvinder såvel som jøder. Til hendes livshistorie hører også et politisk engagement, først som pacifist, siden som socialdemokrat og nazist for sidst i livet at være glødende antisemit og højre hånd i Danmarks mest rabiate

antisemitiske parti. Hvordan alle disse modpoler kunne rummes i et menneskeliv, vil jeg Iben Vyff sit bud på i foredraget.

Olga Eggers i sit arbejdsværelse.

**VORE FOREDRAG FINDER STED KL. 14:00 I
SMEDENES HUS, STRANDGADE 46, HELSINGØR**

Kontingent for 2016 skulle være betalt ved årsskiftet. Skulle der være nogle der ikke har fået det gjort, beder vi om at det snarest bliver bragt i orden, ellers udebliver bladet Forening & Museum.

E-mail-adresser

Vi har i ny og næ sendt meddelelser ud på e-mail om vore arrangementer. Ordningen med e-mail er jo god, men det kræver, at vi har den korrekte adresse. Hvis du ikke har fået disse meddelelser fra Museumsforeningen, er det fordi du ikke har en e-mail-adresse, eller den ikke er i vores kartotek. Det er en stor hjælp for os, at vi på den måde kan sende en meddelelse ud, det kan være aflysning eller særlige tilbud. Derfor opfordrer jeg igen til at I sender mig Jeres e-mail-adresser. Den vil kun blive brugt til foreningens oplysninger. Har du ingen e-mail-adresse må vi prøve at klare os på den gamle måde.

Derfor, hvis du ikke har modtaget nogen e-mail fra os, måske har skiftet adresse, send da venligst din e-mail-adresse til formanden, tb-j@stofanet.dk

Med venlig hilsen Torben Bill-Jessen

Kom 200 år tilbage i tiden

Kig indenfor i butikken fra 1809
Besøg skibsklarerens lejlighed fra 1830
Få historien om Øresundstoldens betydning for Helsingør

Museet Skibsklarerergaarden

en spændende del af Helsingør Kommunes Muscer

Postkortet øverst til højre viser bomuldsfabrikken ved Bondedam. Man aner Bossemagergade til højre i billedet. Bygningerne nedbrændte under Anden Verdenskrig, forårsaget af sabotage.

Fra Bondedam løb vandet ind i en vandgrav i 1. sals højde, herfra ned gennem en turbine i stueetagen, herfra til kælderens gennem et konisk sugerør, og fra kælderen ud i en dyb vandgrav. Fra vandgraven løb vandet i et underjordisk lerrør ned til Hammerdam og herfra igen i rør til turbinen ved klædefabrikken.

Turbinen på klædefabrikken har formentlig først stået klar i 1878. I et referat fra generalforsamlingen i A/S Hellebæk Fabriker kan man læse: »... den i fjor påbegyndte indretning af en vandturbine m.m. havde strakt sig ind i året og nødvendiggjort et større kulforbrug«.

Drivkraften til fabrikkens maskiner bestod nu dels af en dampmaskine på 35 HK (med reservemaskine på 25 HK), dels af en turbine på 10 -14 HK med vandforsyning fra Hammerdam. Turbinen har været af vertikal type med en 8 meter horisontalakse med spidshjulsoverføring til remskive.

I 1917 fik A/S Hellebæk Fabriker tilkoblet en dynamo, opstillet af Dansk A/S Siemens-Schuckert, og var herved i stand til at forsyne funktionær- og arbejderboliger med elektrisk lys. Ifølge en tariffvurdering d. 30/12 1930: Drivkraft: Elektrisk drivkraft med strøm fra egen central i orden. 320 HK dampmaskine til drift af kraft og lysdynamo. 15 HK vandturbine med underjordisk rørledning fra damme i nærheden. Maskinmesteren er eksamineret og fyrbøderen har certifikat.

Ekspansionsrør

Den underjordiske vandledning var på strækningen Hammerdam-Klædefabrikken

Den nyopførte Hellebæk Klædefabriks bygninger set fra Flors Vænge i 1874. Udsnit af maleri af Carsten Henriksen. Privateje.

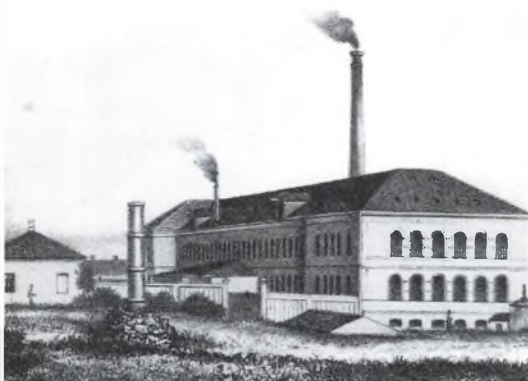

forsynet med ekspansionsrør som ragede ca. 2,5 meter op over jorden. Lige over jord blev de godt forankret i en stenvarde. Rørene sørgede for udluftning, men den vigtigste funktion var at de kunne virke som ekspansion. Hvis man på turbinen pludselig lukkede ned for vandtilførslen kunne vandet bevæge sig som en flodbølge retur i rørene med stor risiko for sprængning af rørledningen.

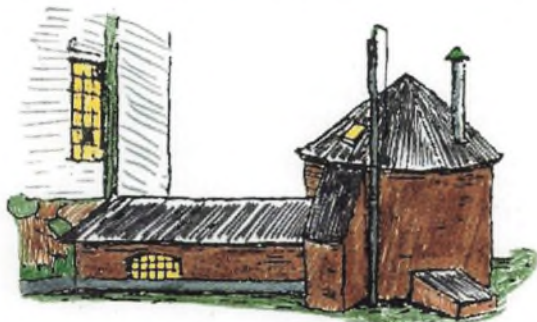
På denne strækning har der været 3 stenvarde med rør og 1 rør skjult i en trækasse. Dette rør er i 2015 blevet udskiftet med en stenvarde med rør.

Af stenvarde er der kun bevaret en, som stadigvæk kan ses på hjørnet af Hammermøllevej og indgangen til Sjølundsparken i skoven (fotografiet side 12). Stenvarden nærmest fabrikken blev nedlagt i 1997, da den stod i vejen for en indkørsel til en

På dette litografi fra 1887 kan man tydeligt se et af de markante ekspansionsrør i forgrunden til venstre. Turbinen på klædefabrikken var gemt væk i et brøndhus på fabrikkens sydlige gavl, som det ses på tegningen under litografiet.
Hammermøllens arkiv.

Yderligere d.18/5 1951 leverer Siemens en turbine med 8 meter sugerør: pris 6.250. Ved Bondedam ligger i dag Turbinehuset (fotografiet side 13). Turbinen blev opsat af Siemens i 1945, to år efter at Bomuldsfabrikken nedbrændte, forårsaget af sabotage under 2. verdenskrig. Det var et komplet vandturbineanlæg Type FE, af A/S Møller og Jochumsen, Horsens med en ydeevne på 12 HK med 840 omdrejninger/min. og en nettofaldhøjde på 5,7 m. Prisen var 7810 kr. Yderligere leverede Siemens dette år kraftinstallation fra Turbinehuset til Klædefabrikken i form af et nedgravet stærkstrømskabel på i alt 900 meter.

Turbinen på Klædefabrikken blev ved med at køre frem til slutningen af 1950'erne, men så var det også slut med en epoke, hvor vandet var en del af drivkraften.

Fra 1992 lykkedes det Hellebæk-Aalsgaard Egnshistoriske Forening at få istandsat turbinen i Turbinehuset, og den har lige siden kørt hvert vinterhalvår og ydet et pænt tilskud til elforbruget på Hammermøllen.

Nogle år har turbinen produceret over 10.000 kWh, andre år mindre, afhængigt af vandmængderne fra søer og damme samt

parcel på Turbinevej. I dag er der blot en rist i fortovet, som ses på billedet side 13. Den stenvarde, som stod bag ved Hellebæk Børnehaven forsvandt ligeledes, da man måtte omlægge en del af den underjordiske vandledning i forbindelse med nybyggeriet på Turbinevej.

Millioner af kubikmeter vand har igennem årene passeret dette rørsystem og givet drivkraft til turbinen på klædefabrikken. Siden starten har der sikkert været udskiftet et mindre antal turbiner. De fleste turbiner har været opsat af Siemens.

I henhold til brev fra Siemens 12/8 1942: Turbine No 2 – ip- Type FE680, opstillet og monteret kr. 5.075, og i samme brev henviser man til tidligere tilbud fra 1920: pris kr. 4.765, og fra 1932: pris kr. 3.150.

Af stenvarder er der kun bevaret en, som stadigvæk kan ses på hjørnet af Hammermøllevej og indgangen til Sjolundsparken i skoven. Fotografi: Peter Sandholt.

Stenvarden nærmest fabrikken blev nedlagt i 1997, da den stod i vejen for en indkørsel til en parcel på Turbinevej. I dag er der blot en rist i fortøvet. Fotograf: Peter Sandholt.

driftstilstand. Det er tankevækkende, at for at yde 1 kWh skal der gennem turbinen løbe ca. 39,75 liter vand i sekundet, hvilket vil sige 143.100 liter i timen.

En produktion på 10.000 kWh årligt svarer altså til 1.431 millioner kubikmeter vand.

På klædefabrikkens tid har produktionen sikkert været højere, da man dagligt havde mandskab til at tilse turbinerne og passe stigbordene, men såfremt vi holder os til dette årsgennemsnit vil det i praksis sige at klædefabrikken i perioden 1876 til 1956 til strøm alene har haft et vandforbrug på 114.480 millioner kubikmeter vand og måske meget mere. Hvis de underjordiske rør mellem Hammerdam og klædefabrikken er de samme som blev lagt fra start, må det vel siges at de er forrentet og har tjent sig ind for længst.

Den nye varde på Hammermøllen skal nok klare sig, den vil aldrig blive udsat for ekspansion, da turbinen på klædefabrikken i dag er erstattet af en brønd, hvorfra vandet løber videre i rør under Strandvejen og ud i Øresund.

Lidt om at passe turbine fra 1992

Jeg var faktisk selv med til at få sat turbinen i stand i Turbinehuset sammen med Bent Gercke, han og jeg var i bestyrelsen for Danske Mollers Venner i mange år. I de første par år var jeg dagligt oppe og tilse turbinen flere gange om dagen. I starten havde vi for indlobet til turbinen blot et par riste som vi sænkede ned for at undgå at for mange blade og ikke mindst ål løb ind i turbinens lobehjul. Første korselsdag var lillejuleaften 1992, og det var fantastisk at stå der i turbinerummet og se på hvordan nålen i amperemetret viste hvor meget strøm vi netop i denne time producerede. Vi kunne faktisk køre ca. op til 5 kWh hjem pr. time så længe vandstanden var høj i Bondedam. Vi prøvede at køre mere, men så havde vi problemer med bagvandet som skulle igennem rørene til Hammerdam. Jeg husker at jeg dagen efter - juleaften - var oppe og tilse og rense net imellem andestegen og desserten. Det gjaldt jo om at producere så meget strøm som muligt, - senere havde vi problemer med at nettet foran turbinen ikke var 100% tæt, med det resultat at ålene satte sig fast i turbinens lobehjul så turbinen faldt ud, hvilket vil sige at omdrejningerne gik så langt ned at generatoren holdt op med at producere strøm. For at løse problemet måtte jeg og Bent Gercke, når han var der, skrive siderøret af (ca. 30 bolte) og løfte dette 100 kg rør til siden, så vi kunne komme ind til ålene i lobehjulet. Da vi i det første år havde gjort dette virkelig mange gange fik vi endelig konstrueret et bedre rensningssystem med skrånede tømmer for indlobet til Turbinehuset. Senere havde vi problemer med at rørene mellem Turbinehuset og Hammerdam var tilstoppet af grene og blade. Dette løste vi ved at sende en lille holt i snor gennem rørene og i en kraftigere line blev en spand trukket tilbage gennem rørene for at rense for slam, grene og urenheder. Allerede i 2. korselsår måtte vi afmontere turbinen da den var tyndslidt, og røret igennem væggen fra 1. sal var ligeledes rustet op. Heldigvis kunne smeden Finn Petersen fra Saunte Smedje svejse en ny hund i beholderen, og jeg fik armeret det rustne rør i væggen med vandtæt jernbeton. Med dette in mente kan jeg rigeligt forestille mig at turbinedriften på klædefabrikkens tid har været udsat for nojagtigt de samme problemer, og at det ikke altid har været lige rørende!

Karina Bell

Wiibroes kære skuespillerinde

Af Erik Trolle

Familienavnet Parkov og Wiibroes Bryggeri er for mange helsingoranere uløseligt forbundet med hinanden. Først og fremmest gennem den legendariske direktør Knud Parkov (fotografiet herunder), der i 1932 havde efterfulgt sin far, Hans Peter Parkov (navneforandring fra Petersen til Parkov i 1902) som medejer af bryggeriet, og til sin alt for tidlige død ved en trafikulykke på Kongevejen i Nivaa den 20. januar 1949.

Hustruen, Karen Gudrun Louise, synes måske ikke nær så bekendt. Karina Parkov huskes derimod af de fleste helsingoranere af den lidt ældre generation. Og stadig er der nogle, der husker Karina Bell, der var en af 30'ernes kendte skuespillerinder. Alle tre er én og samme person, nemlig Wiibroes navnkundige direktør, Karina Parkov.

Hun var født i Hellerup den 26. september 1898 som datter af maltgører Hans Peter Hansen ansat på Tuborg, så det med øl var bestemt ikke ukendt for hende. Det blev dog i første omgang balletten, der trak i den unge pige, inden hun blev opdaget af forfatteren Emma Gad og dennes søn film-

instruktør Urban Gad, der gav hende kunstnernavnet Karina Bell. En egentlig uddannelse som skuespillerinde blev det aldrig til, men i 1919 debuterede hun på Det Ny teater i skuespillet Tornerose. Samme år fik hun sin filmdebut i Carl

Th. Dreyers Blade af Satans Bog, som rummer scener ude fra Hornbæk Plantage. Hun medvirkede gennem 20'erne i en række stumfilm med stor succes og blev et kendt navn, som gav hende filmroller i både Paris og Berlin. Da talefilmen kom til, var hun en naturlig medvirkende i bl.a. Fem Raske Piger fra 1933, som foregår på Flynderupgaard. I denne film synger hun sammen med Erling Schroeder den kendte sang af Mogens Dam med musik af Kai Norman Andersen: Kom! Alene vil vi gå. Man kan se et klip fra denne på YouTube. I øvrigt

Karina Bell var utægtelig en flot pige i sine velmagts dage. Udateret håndkoloreret fotografi. Verlag Ross, Berlin. Privateje.

Karina Parkov var en populær ejer af Wiibroes Bryggeri, og hendes tidligere virke som skuespillerinde blev aldrig glemt. I november 1958 bragte Se og Hør en artikel om »Stjernen fra filmen og manden fra Østen«. De to, Karina Parkov og bryggeriets administrerende direktør, I.C. Hansfort, er her fotograferet på tagterrassen over den store lagerkælder- og tankbygning. Se og Hør skrev om »stjernen fra filmen«, at hun »huskedes jo stadig som stjernen fra dansk films vel lodigste periode: den søde henrivende Karina Bell fra bl.a. de uforglemmelige mesterværker »Revolutionsbryllup« med Gösta Ekman og Fritz Kortner, »Kloven« med Ekman, og Dickens-filmene »David Copperfield« og »Lille Dorrit« med Frederik Jensen.«
 Fotografi af Peter Juul, Se og Hør.

tilbragte Erling Schroeder ofte sine ferier hos skovfogden i Teglsturphus på Gl. Hellebækvej så han kendte vor egen.

Efter giftermålet med Knud Parkov i 1934 opgav hun sit arbejde som skuespiller, og da bryggeriet under krigen i 1940-45 havde skjult våben for tyskerne og hjulpet med transporter af flygtninge til Sverige, valgte hun at følge sin ægtefælle, da det i slutningen af krigen blev nødvendigt selv at flygte til Sverige. På lazarettet i Ramløse tog hun sig af hjemvendte fanger fra de tyske koncentrationslejre. Efter Knud Parkovs død i 1949, indtrådte Karina Parkov i bestyrelsen. Hun var elsket af alle de ansatte på Wiibroes Bryggeri, og det var hende, der indførte traditionen til jul med at levere en gås, en flaske snaps og en kasse øl til de ansatte, som en tak for deres indsats i året, der snart var gået.

I november 1953 aflagde Billed Bladet Karina Parkov en visit på Wiibroes Bryggeri for at skrive en artikel om »bryggeriets kloge herskerinde«, der havde et særdeles godt forhold til bryggeriets medarbejdere. Her har fru Parkov taget opstilling i bryghuset mellem de store brygkar til en snak med førstemanden gennem 50 år, Christian Larsen. Fotografi: Olaf Kjelstrup.

I mange år boede hun i Carl Wiibroes gamle villa på selve bryggeriet, og det gav hende et naturligt, meget nært forhold til medarbejderne. Da hun flyttede til den store villa »Sommerhjemmet«, Nordre Strandvej 70, var det et savn, og selv om man på virksomheden efterhånden vænede sig til, at hun ikke havde sin daglige gang på bryggeriet, betragtede man hende som en nær ven. Ved hendes død den 5. juni 1979 udtalte bryggeriets administrerende

direktør, O.A. Bjørn Madsen, at han ville savne hendes altid varme interesse for Wiibroes, som hun følte sig som en moder for.

Da kisten blev båret ud af Skt. Mariæ Kirke, klang Prins Jørgens March på solotrompet ud over følget. Det var Karina Parkovs yndlingsmelodi – det tema, som varslede BBC-nyt til Danmark under krigen. Karina Parkov og Knud Parkov ligger begravet på Ordrup Kirkegård

Cyklistsæbe
i Tuben, uundværlig for enhver Cyklist,
faas i
Hamlets Udvalg
Stengade 44 * H. Hansen.

Hans Hansens Cigar- og cykleforretning i Stengade 44 solgte ikke kun de populære Hamlet-cykler fra Kjøbenhavns Cyklefabrik, men også diverse udstyr til cyklisten. Og hvem kunne dog undvære »cyklistsæbe« på tube. Annoncen er indrykket i Helsingør Avis den 14. 12. 1900. Om sæben var tiltænkt cyklisten eller cyklen, melder historien intet om. Sæbe var, og er, nødvendigt til begge dele!

Sundtoldstidens vinterkolde Helsingør

Af Lars Bjørn Madsen

I sundtoldstidens Helsingør var vintrene ganske kolde, ikke mindst, når det gjaldt den første halvdel af det 19. århundrede. Der var rent faktisk tale om en »lille istid«. Dengang kunne man køre med kane fra Göteborg til Jylland og fra Helsingør til Helsingborg i lange perioder. Det må have været herlige tider, vil nogen i dag nok sige, men det var også strenge tider i datidens Helsingør, hvor husene ikke var isolerede som i dag, og hvor kun brændeovnen gav varme i udvalgte rum – og mærkbar fodkulde i alle rum. Til gengæld havde man ikke problemer med vintertrafikken, for den bestod blot af kaner forspændt heste,

og de klarede stort set alle sneens forhindringer. Dagfrosten dengang begyndte oftest i december og varede indtil slutningen af marts, hvorfor byens magistrat klogelig havde valgt at lade den sne, der faldt i vinterens løb, blive liggende i gaderne, hvilket gav gode muligheder for kanekørslen. Først da kalenderen meldte forår den 21. marts, gik byens husejere i gang med at hugge den fastkørte sne væk uden for deres huse og ud til midt i gaden og gjorde klar til forårets komme. Dog måtte husejerne regelmæssigt i vinterens løb fjerne sneen og isen fra gadernes åbne rendestene, for ellers blev der hurtigt klaget over denne

forsømmelse. Borgmester Bjørnsen foreslog eksempelvis i september 1805, i god tid inden vinterens komme, at grundejerne i Sophie Brahes Gade ændrede den åbne rendesten med en stensat kiste belagt med planker, idet »de Uleiligheder og dermed forbundne ikke ubetydelige Bekostninger, den Mængde Is, som almindeligen om Vinteren opfylder Rendesteenen giennem Sophiegaden og hvilket derfor vanskeliggjør Passage«, vil blive mindsket betydeligt ved en sådan omlægning.

Landevejen over Øresund

Der var nærmest en alfar landevej mellem Helsingør og Helsingborg dengang – ofte flere måneder i træk - og man havde endog nogle steder på ruten rejst telte, hvor de vejfarende kunne få sig et glas hjertestyrkende, varmende brændevin. Senere blev det en tradition hos svenskerne at gå over isen til Helsingør for at købe komsenskringler i stride strømme hos byens bagere. Herredsfoged Ole Lund (1812-1891) var født i Helsingør og har skrevet om sin barndom i sundtoldsbyen i tiden indtil omkring 1830. Han fortæller her om de strenge vintre: »Ja, jeg mindes fra hine Tider flere Vintre, hvor man ved den daglige Færdsel paa Isen havde faaet en saadan Tillid til den, at man, selv naar den stærke Strøm omtrent midtveis havde begyndt at gjennemskjære Isdækket, ikke brød sig videre derom, men i Begyndelsen sprang over Aabningen, og naar denne blev bredere og ikke længer tillod denne Idræt, lagde nogle Planker over Aabningen og fortsatte

Isvinteren havde endnu ikke sluppet sit tag i sundtoldsbyen, da en ukendt maler den 1. april 1829 trodsede kulden for at skildre den stadig tilfrosne bugt ud for Svingelpørt med havnen i baggrunden, der stadig er fyldt op af overvintrende skibe.

Vandringen indtil Randen lidt efter lidt blev saa bred, at selv denne Art Brobygning maatte ophøre. Og dog kunde en frisk Kuling paa nogle faa Timer feie al denne Is bort, saa at der kun langs med Kanterne i de mange mindre Bugter blev liggende en smal Bræmme Is op til Strandbredden. Det indtraf oftest i Slutningen af Februar og i Begyndelsen af Marts, naar Isen med den tiltagende Havvarme var bleven skør.

Jeg mindes fra hine Tider en Familie, som fra deres egne Vinduer saa deres eneste Søns Kamp mod den opbrydende Is, da Isstykkerne, alt som han, der løb paa Skøiter, nærmede sig Landet, knustes i mindre og mindre Stykker, og det aabne Vand fra Strandbredden blev bredere og bredere. Først da baade han selv og Familien havde opgivet alt Haab, kom en lille Jolle, der vilde være bleven knust som en Æggeskal, hvis den var bleven berørt af Isen. En behjertet Mand havde faaet fat i denne Jolle og reddede den Ulykkelige, ligesom han stod i Begreb med at kaste sig ud i det aabne Vand for mulig svømmende at kunde naa Strandbredden.«

Man må ikke smide sne overalt!

Øresunds Toldkammer, der ganske vist lå i Helsingør, men kunne betragtes som en stat i staten - en slags Hongkong i Kina -

beklagede sig ofte over byens indbyggers lemfældige omgang med sne!

Den 23. januar 1815 havde toldkammeret i et brev til kommandanten på Kronborg beklaget sig over, at byens borgere i vinteren 1814 havde benyttet sig af, at der i perioder ingen skildvagt var posteret ved indgangen til pladsen foran toldkammeret og derfor læsset høje dynger af sne af på pladsen. Toldkammeret havde derfor bedt kommandanten om at give skildvagten, der sorterede under garnisonen, beføjelse til at afvise enhver, der agtede at læsse sne af på pladsen.

Det behagede aldeles ikke byens politimester, J.A. Mariboë, at toldkammeret således gik uden om ham som politiøvrighed, men henvendte sig direkte til kommandantskabet på Kronborg, for det var dog politiets opgave at sørge for, at byens borgere besørgede snerydningen på lovlig vis.

Svaret fra Øresunds Toldkammer den 8. februar 1815 til Mariboë giver et nærmere indtryk af problemet:

»I fior Vinter Tiid, da der ingen Skildvagt mere var posteret ved Øresunds Toldkammer, tillade nogle af Byens Indvaanere uden Toldkammerets Vidende, sig ikke at kaste over Bolværket, men paa selve Toldkammerpladsen at aflæsse Sne i saa store og bjergrige Bunker, at man ikke, staaende paa Jorden, kunde see over den ud i Søen. Da Sneen var bortsmeltet, erfarede at Sneen havde været blandet med Ureenligheder, som naturligvis bleve liggende paa Pladsen, og som man maatte foranstalte bortkiørt, saa det at det ikke, til ilde Omtale for Toldkammeret, skulde støde de mange fremmede Øyne, som dér have at forrette. Da nu en saadan snekjørsel i Aar igien begyndte, og man befrygtedes, at de samme Tilfælde som ifjor maatte finde

Sted, hvoraf Følgen kunde blive, at Bolværket, hvis Vedligeholdelse er bekostelig, ved stærk Vandflod fra den optøede Sne kunde beskadiges, og at man til Udgift for Toldkammerets Kasse atter maatte lade de tilkjørte Ureenligheder bortkjøre, saa udbad man sig af Hr. Commandanten paa Cronborg, at de ved Toldkammeret ansatte Skildvagter maatte beordres til at afvise enhver, der ville aflæse Sne og Ureenlighed paa Pladsen, og denne Begiering vil Deres Høyvelbyrdighed af foransførte selv behageligen indsee, at vi ikke kunne have Grund til at tilbagekalde.

Det vil vist ikke optages fortrydeligt, at vi i god Mening tillade os at bemærke, at Toldkammerpladsens Bolværk, som kuns ligger nogle Favne fra Indløbet til Helsingørs Havn, er et af de mindst passende Steder til at kaste Sne over, thi naar Indvaanerne ikke idelig paapasses og disse med Sneen udkaste Skarn, saa føres dette med nordlig Vind til Havnens Munding og Tiid efter anden medvirker til at stoppe Indløbet.

Ved enden af Hovedvagsstrædet, der vende lige til Søen, synes os Sneeflæsningen beqvemmeligere kan skee end paa Toldkammerpladsen, flere steder mod Søen og Pladser uden om Byen give ogsaa dertil god Leylighed. Toldkammerpladsen hører jo Kongen og ikke Helsingørs Bye til; hørte den Byen til, saa maatte jo ogsaa denne bekoste Bolværkets Vedligeholdelse og behørige Pladsers Reengjørelse, men dette er hidtil skeet og skeer for Kongens

og Toldkammerets Casses Regning, og af denne Aarsag søgte vi den befrygtede Uorden forebygget ved at udvirke Hr. Commandantens Ordre til Skildvagten, der altid er til stede, og netop staar der for at vaage over Ordensholdelsen paa Pladsen.« Toldkammereret håbede med denne forklaring, at overbevise politimesteren om, at man ikke havde haft »den fjerneste Hensigt til at krænke eller svække det ærede Politis Myndighed, og at vi følgelig ikke have givet Politiovrigheden mindste Anledning til at tilskrive os i en bebrejdende og trang Tone, som vi ikke ere vante til fra de Kongelige Collegier«.

Ja, således kunne datidens lange hårde vintre volde store kvaler på højeste steder!

Helsingør Havn som tilflugtssted

Havnen var et festligt skue om vinteren, når sundet var mere eller mindre tilfrosset, for herinde lå skibene, som man ser på malerierne side 17 og 18, side om side og ventede på bedre tider, og det var ikke helt uden risiko. Så sent som lørdag den 26. marts 1853 beretter Helsingørs Avis:

»I vor Havn ligge i denne Tid 60-70, tildeels store, skibe, som have søgt Tilflugt her, indtil Farvandet sydpaa bliver aabent. Denne Mængde Skibe med alle deres Master og Takkelager frembyde, især om Helligdagene, naar de samtlige flage, et sjældent smukt og imponerende Skue; men dette Syn fremkalder uvilkaarligt Tanken om den rædsomme Ulykke, der kunde afstedkommes, hvis der opkom Ild i alle disse tæt sammenstuede brændbare Masser. Det er os imidlertid bekjendt, at Havnekommissionen, for, saavidt det staaer i menneskelig Magt, at afvende en sådan Fare, ved foranstaltet Patruillering og anden Control paaseer, at Havnereglementet paa det Strængeste overholdes, ligesom det ogsaa har ladet hensætte en Sprøite med Brandvagt ved selve Havnen til øieblikkelig Anvendelse i paakommende Tilfælde.«

Bekjendtgjørelse fra Politiet.
Samtlige Bedkommende,
vem Reenholdelsen af Gade-
strækninger paahviler, ville
naarest muligt lade bortkjøre
den der henliggende Sne.

Helsingørs Politikammer, den 23de Febr. 1853.

W. Crone.

Returadresse: Helsingør Museumsforening
v/Torben Bill-Jessen, Aarhusvej 69 b, 3000 Helsingør

Ikke uden grund har adskillige personer søgt at skildre udsigten til Helsingør fra Borrevold syd for byen (området omkring Søndre Strandvej og det nuværende jernbaneterræn), flere med et godt resultat og færre med mindre held, som her, hvor en ukendt kunstner i slutningen af 1800-årene har forsøgt sig. Pudsigt nok har han malet flere af slagsen, og af og til dukker de op på kunstauktionerne.

